

Celem projektu jest analiza i interpretacja działań artystycznych i kuratorskich rozwijanych wobec granicy polsko-niemieckiej w latach 1989-2019. Badania te będą prowadzone w kontekście tzw. border art (sztuki współczesnej tematyzującej problematykę związaną z obszarami granicznymi) oraz w relacji do obopólnej kulturalnej polityki Polski i Niemiec w tym okresie. Wyjściowy cel projektu stanowi zatem stworzenie bazy artystycznych i kuratorskich działań rozgrywających się na i wobec granicy polsko-niemieckiej w latach 1989-2019. [np. „Dialog Loci“ (2004): projekt artystyczny na terenie byłej twierdzy Kostrzyn. Wystawa odnosiła się do wciąż otwartego pytania o narodową tożsamość i symbolikę granicy. Artyści: Mirosław Filonik (PL), Bernardo Giorgi (I), Krescenty Głazik (PL), Elżbieta Jabłońska (PL), Grzegorz Klaman (PL), Michael Kurzwelly (D), Hester Oerlemans (NL), Arturas Raila (LT), Carina Randlov (DK), Susken Rosenthal (D), Jadwiga Sawicka (PL), Roland Schefferski (D), Zbigniew Sejwa (PL), Urban Art - Peschken/Pisarsky (D), HS Winkler (D), Georg Winter (D), Markus Wirthmann (D) i Julita Wójcik (PL)] Drugi cel projektu to odpowiedź na pytanie, jaki obraz relacji polsko-niemieckich jest przekazywany przez artystów i kuratorów. Trzeci cel badań to rozwińnięcie nowej metodologii badań, która mogłaby być stosowana do badania działań artystycznych i kuratorskich w rejonach granicznych na całym świecie. Główną cechą tak pomyślanej metodologii jest czerpanie narzędzi nie tylko z zakresu historii sztuki, lecz również z różnych dyscyplin naukowych np. socjologii, filozofii czy antropologii kultury. Sztuka, która tematyzuje granicę, jest bowiem sztuką zaangażowaną, silnie uwikłaną w polityczne, społeczne i historyczne konteksty.

Pogranicze jest traktowane jako strefa dynamicznych przemian (*borderland as transition space*) oraz probierz stosunków polsko-niemieckich. Granica postrzegana jest zaś jako sztuczny polityczny konstrukt, a nie naturalny podział. Od roku 1989 można zauważyć wiele interesujących inicjatyw artystycznych i kuratorskich, której odbywają się po obydwu stronach niemiecko-polskiej granicy, tematyzując ją samą – dotychczas nie zostały one jednak poddane analizie ani w ramach niemieckiej, ani polskiej historii sztuki. W roku 1990 podpisano Polsko-Niemiecki Traktat Graniczny, potwierdzający istniejącą granicę na Odrze i Nysie Łużyckiej. W roku 2019 minie trzydzieści lat od politycznego przełomu, po którym postkomunistyczna już Polska przestała graniczyć z NRD i NRF, a zaczęła mieć za sąsiada zjednoczone Niemcy. Od roku 2004 granica ta stała się wewnętrzną granicą UE.

Wyniki projektu umożliwią więc zobaczenie polsko-niemieckich relacji kulturalnych i politycznych w lustrze sztuki współczesnej oraz w kontekście strategii wystawienniczych, co może poddać rewizji stereotypy o pojednaniu oraz wykazać jak odmiennie oba państwa budują przekaz o historii.

Projekty artystyczne i kuratorskie będą analizowane m.in. przez pryzmat następujących zagadnień historycznych, politycznych i społecznych:

- Przesunięcia granic i „utracone ojczyzny”
- Pojednanie (Versöhnung)
- Dzielone mity, traumy, tematy tabu i pamięć
- Miasta graniczne jako miasta (po)dzielone
- Mały ruch graniczny: tzw. „mrówki“, pracownicy codziennie przekraczający granicę oraz turystyka zakupowa
- Europejskie reżimy graniczne: migracje, przemysł, niemiecko-polska granica jako granica wewnętrzna UE od 2004 roku
- Widma byłych granic Polski z NRD i NRF (widmo żelaznej kurtyny)
- Sztuka w dialogu i dyskusji z oficjalną polityką kulturalną obu państw

Nowatorstwo projektu polega zatem na badaniu sztuki współczesnej w kontekście polsko-niemieckich relacji oraz w perspektywie polityki kulturalnej obu krajów. W tym kontekście podwójne znaczenie pojęcia „dzielenie“ (jako rozdzielanie i wspólne posiadanie/doświadczenie) oraz postrzeganie pogranicza jako strefy nieustannych przemian są punktami wyjścia do dysputy o niemiecko-polskim obszarze granicznym. Ramy chronologiczne od 1989 roku wiążą się z upadkiem muru berlińskiego, który pociągnął za sobą znaczne nasilenie intensywności działań artystów i kuratorów na i wobec dzielonej granicy. W projekcie tym sztuka będzie zatem analizowana przez pryzmat polityki i historii. Sztuka na granicy jest pytaniem o oddolne sposoby „pisanie” historii oraz o potencjalny wpływ sztuki tego rodzaju na relacje między mieszkańcami stref pogranicznych.